

dossier: àfrica, etnografia tradicional i altres

Guinea Ecuatorial: Historia, memoria y desconcierto • El negre africà en la literatura de viatges durant l'època colonial • Entrevista con David Turton • El camello en el Sàhara • Las horchateras de Alcublas • Explorant els mecanismes de creació de llegendes • Patrimonio etnogràfic del yeso en Hellín • Producción científica española y redes de colaboración en Antropología • Derrière la scène: Brève histoire d'une salle d'exposition

Edita

MUSEU VALÈNCIA D'ETNOLOGIA

Direcció

ROBERT MARTÍNEZ CANET

Consell de Redacció

ADRIÀ BESÓ ROS

(Museu Comarcal de l'Horta Sud Josep Ferris March, Torrent)

ROSER CABRERA GONZÁLEZ

(Institut Historiador Chabàs, Dènia)

JOSÉ Mª CANDELA GUILLEN

(Museu Valencià d'Etnologia)

JORGE CRUZ OROZCO

(Museu Valencià d'Etnologia)

RAQUEL FERRERO I GANDIA

(Museu Valencià d'Etnologia)

JOAN SEGUI

(Museu Valencià d'Etnologia)

Consell Assessor:

YOLANDA AIXELA CABRE

(Àrea d'Antropologia, Universitat d'Alacant)

JOSEPA CUCÓ GINER

(Departament de Sociologia i Antropologia Social, Universitat de València)

JOAN GREGORI I BERENGUER

(Museu Valencià d'Etnologia)

GIL-MANUEL HERNÁNDEZ MARTÍ

(Departament de Sociologia i Antropologia Social, Universitat de València)

PHILIP JONES

(South Australian Museum, Adelaide, Austràlia)

FRANCESC LLOP

(Conselleria de Cultura, Educació i Esport, Generalitat Valenciana)

JOAN MATEU

(Departament de Geografia, Universitat de València)

JOAN FRANCESC MIRA CASTERA

(Antropòleg i escriptor)

ANTONIO MIGUEL NOGUES PEDREGAL

(Facultat de Ciències Socials i Jurídiques, Universitat Miguel Hernández, Elx)

JULIA OSCA LLUCH

(CSIC, Instituto de Historia de la Ciencia y Documentación López-Piñero, València)

FOTINI TSIBIRIDOU

(Department of Balkan, Slavic and Oriental Studies, University of Thessalonica, Grècia)

Correcció de textos

UNITAT DE NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA DE LA

DIPUTACIÓ DE VALÈNCIA

Disseny i maquetació

Pascual Lucas

Imatge portada

Andrés Marín

Subscripcions

96 392 47 46

Impremta

Imprenta Romeu

ISSN: 1885-1533

DL: V-3190-2005

© de l'edició: Diputació de València.

© dels textos: els autors.

© de les fotografies: els autors i/o propietaris.

2 Editorial

DOSSIER: ÀFRICA, ETNOGRAFIA TRADICIONAL I ALTRES

5 Guinea Ecuatorial: Historia, memoria y desconcierto

DONATO NDONGO-BIDYOGO

17 El negro africano en la literatura de viajes durante l'època colonial

JOSÉ DANIEL SIMEÓN RIERA

29 Cultura material y etnografía en el Valle del Olmo (Etiopía). Entrevista con David Turton.

JUAN SALAZAR BONET

45 El camello en el Sáhara: sillas, tipos de monta y su comparación con las pinturas rupestres saharianas

SUSANA GARCÍA-LÓPEZ Y MANUEL JULIVERT

MISCEL·LÀNIA

65 Las horchateras de Alcublas: un fenómeno migratorio peculiar
JOSÉ LUIS ALCAIDE VERDÉS

77 Explorant els mecanismes de creació de llegendes: d'una rondalla d'Altea a un 'Miracle' de Benissa

TEODORO CRESPO MAS

93 Patrimonio etnográfico del yeso en el campo de Hellín

DANIEL CARMONA ZUBIRI

111 Producción científica española y redes de colaboración en Antropología

JULIA OSCA LLUCH

121 Derrière la scène: Brève histoire d'une salle d'exposition

ALESSANDRA BOBBIÀ

135 Normes per a la presentació d'originals

EXPLORANT ELS MECANISMES DE CREACIÓ DE LLEGENDES: D'UNA RONDALLA D'ALTEA A UN 'MIRACLE' DE BENISSA

TEODORO CRESPO MAS¹

Aquest article proposa situar, en un conte alteà, l'origen de la llegenda que envolta la fundació de l'ermita de Santa Anna a Benissa (Marina Alta, País Valencià). S'intenta posar de relleu, partint de (i repensant) les teories de V. Propp, un dels procediments de creació i elaboració de llegendes, analitzant els mecanismes narratius amb què una determinada societat ha utilitzat i adaptat la cultura popular heretada del passat.

Paraules clau: llegenda, ermita, tonell, rondalla, Propp

The aim of this paper is to locate, in an Altea's tale, the origin of the foundation's legend of the hermitage of Santa Anna in Benissa (Marina Alta, País Valencià). We tried to show, using (and re-thinking) the theories of V. Propp, one of the procedures of creation and elaboration of legends. We analyze the narrative mechanisms with which a particular society has used and adapted its inherited popular culture.

Key words: legend, hermitage, barrel, tale, Propp

1. Introducció: la 'regolà' de Santa Anna

A l'hora d'estudiar els mecanismes de creació de llegendes, quan tractem d'indagar en els seus orígens i la seua configuració, la rondallística suposa una eina de treball fonamental. La investigació en aquest camp ha posat de relleu en moltes ocasions que el món de les rondalles va ser una pedrera inesgotable per a l'imaginari popular del passat, un terreny en el qual la societat va trobar històries fantàstiques i inversemblants d'origen incert, 'ancestral', un món poblat per éssers i situacions meravelloses que van servir, sovint, per a donar forma i alimentar el llegendari de cada època. Ja el folklorista V. Propp ([1928] 2001) va observar, en aquest sentit, que l'estructura dels contes solia reciclar-se amb el temps sota la forma de miracles i llegendes, i també un altre important estudiós del folklore, P. Saintyves, comprovava que els contes o faules tenien la tendència a introduir-se en la tradició devota de les religions vives, i que els *exempla* i els *miracula* de la maredéu i els sants d'època medieval eren en realitat con-

¹ Instituto de Historiografía Julio Caro Baroja, Universidad Carlos III de Madrid. Correu electrònic: teocrespo@gmail.com

Fig. 1: Francesc Martínez i Martínez (font: Sánchez-Cutillas, 1974: 171)

tes i llegendes derivats de mites antics en molts casos poc cristianitzats.² Per citar un exemple pròxim i ben conegut, un miracle que Sant Vicent Ferrer va fer a Morella en ressuscitar un xiquet que sa mare havia matat i guisat, derivaria sens dubte d'una rondalla ben coneguda al País Valencià, la de "Peret i Marieta", que enfonsaria alhora les arrels en la mitologia antiga.³

El present article pretén fer una petita contribució en aquest terreny, tot indagant en les arrels rondallístiques de la llegenda que envolta la fundació de l'ermita de Santa Anna de Benissa.⁴ El 1927, el folklorista valencià F. Martínez i Martínez⁵ (fig. 1) publicava una història que explicava les causes del per què l'ermita s'havia construït on és actualment, una

relat que segons l'autor es contava entre els pobles veïns. Deia la història que, atès que els veïns de Benissa no es posaven d'acord sobre el lloc on erigir l'ermita, van decidir posar la imatge de la santa dins un tonell i llançar-lo barranc avall, convenint que allí on es detinguera ubicarien l'edifici. Així ho relatava l'etnòleg alteà:

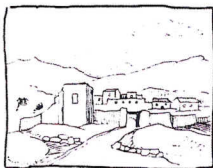
"Paregué bona a tots la original idea i, mans a la faena, amaniren una gran bota i posant dins la imatge, ben arreglada ab palla, pellòrfes i borumballes, per a que no es fera malbé, tot el pòble, presidit per els capítols eclesiàstic i civil i els *senyorets*, aixís com els principals propietaris de la partida, s'encaminaren a la eixida del pòble, i allí en Sant Antoni, junt als molíns de vent, deixada en terra la bota li pegaren un espentó... Maria Santíssima! I quína manera de regolar costeres a vall aquell artefacte, i qué de bots en los margens i reboltes en los ribaços! Quína angunia i ansia la dels devòts al vore que mamprenia la ruta cap al barranc i particularment al encabir al punt més alt! A Deu Santa Ana! Tan bonica i tan vullguda de tots, de segur que al caure de dalt del reparat al fons del barranc s'obria com una mangrana, la bota es fea ascles i péntols la bona de la Santa; ben repenedits que estaven tots del desgavell que se'ls havia ocorrit; alló havia segut inspiració del diable; la gent no alenava; ja aplegá a la vòra del abisme. «Sant Ana»!, criden tots a una, ab

2 Vegeu "Additífs à «En marge de la Légende Dorée», inclòs en Saintyves, 1987: 1081-1082. **3** Sobre el miracle i la seua relació amb el món de les rondalles, vegeu Wittlin, 1987, Smoller, 1998 i Blas Morent – Crespo Mas, 2005. El conte de "Peret i Marieta", d'altra banda, pertany al tipus ATU 720. **4** Agraïm Ignasi Grau Mira els suggeriments i l'ajut en la revisió de l'article. Qualsevol error és nostre. **5** Sobre la vida i l'obra de F. Martínez i Martínez vegeu Baldaquí Escandell 1991; 1995; 1997; 2004/2005 i 2006, Sanchis Guarnier, 1970, i la biografia que va li fer la seua néta Sánchez-Cutillas Martínez, 1974.

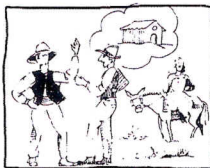

AUCA

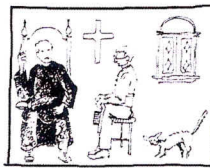
dedicada a la Gloriosa Santa Anna, de Déu amada, mare de la Verge Maria, advocada de les dones velles i mitjanera de totes les mares. Venerada al poble de Benissa des de temps immemorials.

1 Benissa, poble famós, el segle dasset naixent ja era un poble religiós.

2 Que tenia l'il·lusió d'alçar, discret i amagat un refugi d'oració.

3 On el batlle, el rector i la gent més principal buscaven el lloc millor.

4 I també la gent més plana considerava on volia l'ermitatge de Santa Anna.

5 Eren grans les discussions fent molt difícil l'acord d'interessos i opinions.

6 Així costa gran treball trobar un racó tranquil més allà del Pou d'Avall.

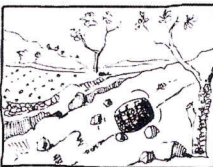
7 Fins que algú en clarividència feu que tots s'acomanaren a la Santa Providència.

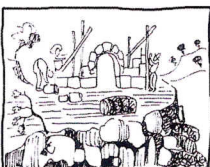
8 La qual inspirà al Consell suggerint la solució de far-se d'un tonell.

9 I dins d'aquest recipient trobar que l'imatge santa rodara pel pendent.

10 I allà on es detinguerà s'alçaria la capella, fora ribàs, marge o era.

11 A Santa Anna proclamaren Patrona de la Partida que amb el seu nom batejaren.

12 I és popular tradició que a l'ermita cada any es va en peregrinació.

Indústria la nova edició Joan Josep Cardona Ivars, en commemoració de la primera que es feu en l'any 1988
A cura de l'editor de Gironès, mestre impressor de Benissa. Feu els dibuixos Josep Ivars Ivars i és autor dels versos Pasqual Ginier Pérez.
Novament impresa a Gironès impressor. Benissa: any 2006.

Fig. 2: Auca de la llegenda de Santa Anna (Cardona i Ivars 2006)

Fig. 3: Ermita de Santa Anna (font: l'autor)

veu d'espasme, i oh milacre!, de repent, en la mateixa voreta, la bota es queda parada com si haveren tret arrels; de allí no's menejà i allí li edificaren l'ermitori.

Estesa la notícia per els pòbles de la contornada, es comentà al gust de cada ú i va servir especialment per a denigrar als bons cristians fills de Benisa, dientlos que *havien regolat a Santa Ana*, cantantlos esta cansó, còsa que a élls els sentá molt mal.

*Barjòls de Benissa,
cara de coca,
han regolat a Santa Ana
dins de una bota".⁶*

La primera pregunta que suscita aquest relat és si hem d'atribuir-li un rerefons històric real o si, per contra, hem de considerar-lo simplement com una

llegenda. En el primer cas, són escasses les notícies històriques que tenim sobre els orígens de l'ermita (fig. 3), i no ens parlen en qualsevol cas de cap història o succés semblant.⁷ La dada més fiable que tenim al respecte l'aportaria un carreu de la seua façana que té gravada la data 1613, a indicar segurament l'any de la seua construcció. També es coneix una notícia, ubicada a grans trets en aquelles dates, del franciscà benisser V. Martínez Colomer (1803: 351), segons la qual el Marqués d'Ariza hauria volgut instal·lar allí un convent de franciscans. La proximitat entre la data de la façana i aquest esdeveniment històric ha fet que s'haja plantejat l'arribada dels franciscans com la causa de la seua construcció (Cardona i Ivars, 2002: 14; Cardona i Ivars – Cardona Ibáñez, 2006: 154-155), però del document es desprèn un petit problema cronològic que fa pensar que l'ermita ja existira amb anterioritat al 1611 (ho hem discutit en Crespo Mas, 2009: 51-53). Si fóra així, tal volta podríem imaginar que la llegenda haguera pogut transmetre algun fet històric d'un moment anterior a aquesta data; es tracta, però, d'una hipòtesi que ara per ara resulta impossible de verificar, i que a més a més sembla prou improbable. En primer lloc perquè hi ha el caràcter estrafolari de la història, que tractarem a continuació, però sobretot perquè trobem en

⁶ Martínez i Martínez, [1947] 1987: 264-267. Aquest text és una segona versió, lleugerament modificada, d'una primera publicació que l'autor va fer per primera vegada el 1927 (Martínez i Martínez, [1927] 1998: 113-116) i que va reproduir després el 1929 (Martínez i Martínez, 1995: 148-149). Hem reproduït aquesta segona versió perquè a diferència de l'anterior contenia la cançó última (sobre les diferències entre ambdós textos, Crespo Mas, 2009: 43-44, n. 26). Pel que fa a aquesta cançó, la recull també M. Sanchís Guarnier, però una mica diferent: "Els barjòls de Benissa,/ cara de coca,/ han regolat Senta Anna/ dins d'una bóta" (Sanchís Guarnier, 1982: 82, cançó núm. II, 37). Així mateix, Adolf Salvà l'arregljava amb una petita variació: "Barjolets de Benissa,/ cara de coca,/ han regolat a Santa Anna/ dins d'una bóta" (Salvà i Ballester, 1988: 178). La llegenda, d'altra banda, va ser objecte d'una auca l'any 1988, feta per Pasqual Giner i Pérez, Josep Ivars i Ivars, i Joan Josep Cardona i Ivars. Ha estat reeditada el 2006 per J.J. Cardona i Ivars (fig. 2), a qui agraïm que ens haja facilitat una còpia i ens haja permès reproduir-la ací. ⁷ Sobre l'ermita de Santa Anna de Benisa, en general, adrecem a Cardona i Ivars, 1976; Ronda i Femenia, 2003; Santirso Conservación y Restauración de Bienes Patrimoniales S.L., 2003; Montes Vega, 2005 i Crespo Mas, 2006: 79-80 (inclòs i ampliat en Crespo Mas, 2009: 39-56).

el text una anomalia històrica. Així, el fet que es mencionen en la llegenda els molins de l'eixida del poble estaria indicant-nos, segurament, un terme *post quem* per a la seua creació, és a dir, que aquest relat degué aparèixer quan els molins ja existien. Ara bé, aquests molins estan datats el 1779 el primer i el 1787 el segon,⁸ molt després per tant de la edificació de l'ermita. Això restaria, si més no, encara més credibilitat a la possibilitat de considerar la història com un succés històric real.

Ha estat l'aurèola llegendària que l'envolta, en qualsevol cas, l'element que més ha atret els distints autors que l'han tractada, i que els ha conduït a vincular-la més aviat al món de la rondallística. Aquest punt de vista, també en la nostra opinió, es demostra molt més fecund per a intentar aproximar-nos als seus orígens històrics i comprendre la seua formació, i és per tant aquesta via la que explorarem ací. Cercar com es va configurar la llegenda des d'aquesta perspectiva, amb tot, exigeix donar-li abans que res una correcta classificació tipològica, perquè només així es pot traçar la seua gènesi. Comencem doncs, en primer lloc, veient quins problemes presenta la seua tipologització, i quines possibilitats de recerca ens desplega.

2. La classificació de la llegenda: un problema de mètode

L'estudiós de l'obra de Francesc Martínez, J.M. Baldaquí Escandell, ha considerat que aquesta història, que en la seua opinió tindria la finalitat d'expressar la rivalitat entre els pobles a través de la burla, se situaria en una zona d'indefinició genèrica,

a mig camí entre la llegenda i la rondalla, i més tirant cap a la rondalla (Baldaquí Escandell, 1995: 44 n. 58, 31-32; 2006: 91). També com a rondalla ha estat catalogada en el *Rondcat* (l'índex de la rondalla dels Països Catalans), tot ubicant-la en el tipus C-058 ("La marededéu trobada"), un tipus particular fet pels autors a partir d'aquells contes catalans que en principi no tindrien paral·lels en l'índex de rondalles internacional Aarne-Thompson-Uther (Uther, 2004; en avant ATU). L'argument general d'aquest tipus C-058, segons la definició que en fa el *Rondcat*, seria que un pastor troba una imatge de la Mare de Déu, i quan la porta al poble dins un sarró per a ensenyar-la s'adona que la imatge ha desaparegut. La imatge torna a aparèixer on ho havia fet la primera vegada, i el pastor la torna a portar al poble, on té lloc el mateix succés anterior. La història es repeteix diverses vegades, i finalment els habitants del poble decideixen construir-li una ermita a la Mare de Déu en el lloc on el pastor ha trobat la imatge. En altres versions, els habitants del poble volen construir l'ermita en un altre lloc, però la imatge desapareix quan l'allunyen d'on l'han trobada, o bé va fent-se cada cop més pesada.⁹ Aquesta definició genèrica, com podem observar, no s'ajusta massa bé a l'argument la llegenda de la 'regolà' de Santa Anna, però podem imaginar que ha estat inclosa en aquest grup perquè conté el tema de la fundació d'una ermita en el lloc que marca una imatge religiosa. Pel que fa a l'argument central de la història, tanmateix, no s'hi observa cap altra coincidència, per la qual cosa pensem que caldria revisar aquesta adscripció tipològica.

⁸ Ho documenta Pastor i Fluixà, 2005: 270-272. Agraïm Antoni Banyuls i Pérez aquesta indicació. ⁹ Vegeu la referència en http://www.sre.urv.cat/rondcat/fitxa.php?lang=cat&id_rel=1536.

També nosaltres, en un article en el qual ens interrogàvem sobre els motius de la fundació de l'ermita (Crespo Mas, 2006: 79-80; 2009: 39-56), observàvem en efecte que l'episodi més cridaner de la llegenda, el de tancar un personatge en un tonell i llançar-lo, guardava una estreta connexió amb el món dels mites antics i el de les rondalles. Ara bé, en el nostre cas constatarem, a diferència de l'atribució que feia el *Rondcat*, que sí que existien paral·lels europeus (una idea que ens ha reafirmat la recerca posterior), però que no podien equiparar-se amb un tipus ATU de conte, sinó més aviat amb un episodi concret present en diversos tipus de rondalles.

El problema de la seua catalogació, des d'aquest punt de vista, passava a derivar directament del mètode de classificació emprat, un fet que afectava de ple, per altra banda, a la comprensió de la formació de la llegenda. Així, mentre que el *Rondcat* havia intentat establir una tipologia seguint els principis d'adscripció temàtica general de l'escola finesa d'Arne & Thompson, nosaltres havíem trobat els paral·lels en unes unitats més petites: que componen la rondalla: les funcions estructurals que va definir Vladimir Propp (2001). En efecte, aquesta història es corresponia amb una part concreta (una funció, doncs, i no una rondalla sencera) present en diversos tipus de conte.¹⁰ Amb aquest punt de partida, doncs, vam iniciar la recerca dels orígens rondallístics de la llegenda, una investigació que, tot i començar de forma suggerent, no va donar en un primer moment tots els resultats desitjats. Això ens va obli-

gar a deixar la hipòtesi inicial en el calaix, fins que un descobriment accidental ens va permetre rescatar-la i reconduir la recerca. Aquella troballa ens va dur, ara sí, cap a uns resultats molt més satisfactoris, el recorregut per a arribar als quals exposem a continuació.

3. La 'regolà' del tonell en els contes: itinerari d'una recerca

L'observació inicial segons la qual la 'regolà' de Santa Anna presentava similituds estructurals amb episodis concrets de diversos mites antics i rondalles modernes ens va portar a adoptar, al principi, un mètode de recerca inspirat en la teoria de V. Propp, per al qual si bé els aspectes formals podien variar en diversos contes, hi havia episodis que mantenien sempre un mateix patró estructural: en el nostre cas la introducció del protagonista en un tonell (o un altre recipient) i el seu llançament a la mar, o a un barranc. Aquest tema encaixava perfectament, d'altra banda, amb la funció VIII.10 de l'estructura propiana (també anomenada *A¹⁰*: *L'agressor fa patir danys a un dels membres de la família o li causa un perjudici. Dóna ordre de llançar algú a la mar*), una funció que l'autor exemplificava amb el tema del rei que tancava la filla i el sogre en una bóta i donava ordre de llançar-la a la mar (Propp, 2001: 46). Aquesta constatació, en conseqüència, va determinar el primer pas de la nostra recerca: calia buscar contes que presentaren la funció *A¹⁰* que ens confirmaren que ens trobàvem amb un motiu ben pre-

¹⁰ És ben sabut, d'altra banda, que la repetició de funcions estructurals semblants en diferents tipus ATU és un dels majors handicaps que ha presentat tradicionalment el procediment de classificació temàtica de l'escola finesa. Així, si el tema de la 'regolà' del tonell no defineix en si mateix un tipus de conte, sí que el trobem en canvi com a funció estructural en distintes classes de conte. En qualsevol cas, per a una valoració crítica però integradora d'aquests dos sistemes metodològics, vegeu Bremond – Verrier, 1982: 78.

sent en la rondallística, per a poder avançar en la investigació sobre els orígens de la llegenda.

Vam trobar escenes de personatges ficats en una bóta (o un recipient qualsevol) i llançats a la mar o a un barranc en nombrosos contes europeus: el veiem per exemple en una versió francesa del tipus ATU 675 anomenada "Jean Bête" (Orain, 1907: 101), en la qual el rei, furiós perquè la seua filla s'havia quedat embarassada i s'havia casat amb el protagonista, ficava la parella i el xiquet en un tonell i els llançava a la mar. El tenim també en una versió del tipus ATU 708 de la Baixa Bretanya francesa en què el pare posava la filla Annaïc en un tonell i el llançava a les roques (Delarue – Teneze, 2002: 649-653). Hi ha, de la mateixa manera, el motiu dels protagonistes tancats en una bóta i abocats a la mar (o en una ocasió a un barranc) en el recull de contes russos d'Afanassiev (1992: 57-63, 89-93), en els números 126 ("En el front el sol, en la nuca la lluna i en els costats els estels"), 127 ("Les cames argentades fins als genolls, el cos daurat fins al pit"), i 137 ("Marc l'afortunat"; ATU 930A), i està present així mateix en els tipus ATU 930A de les rondalles castellanés

("La esposa predestinada"; Camarena – Chevalier, 2003: 362-365). També Propp, finalment, en un apartat en el qual se centrava en els orígens històrics del motiu del tonell, portava a col·lació uns contes russos en els quals els herois del conte eren tancats en una bóta i tirats després a la mar, d'on només eixirien amb l'ajuda d'uns animals (Propp, [1946] 1998: 357).¹¹

La constatació d'aquests paral·lels ens permetia continuar, en un segon moment, amb la cerca dels orígens de la llegenda.¹² Així, comprovades les convergències generals entre el món de les rondalles i la llegenda, el següent pas per a demostrar una vinculació més estreta entre elles era trobar tipologies de conte a Benissa, o entre els pobles o comarques veïnes, que presentaren la funció A¹⁰, ja què potser això ens podria dur a plantejar-hi una connexió genètica. Aquella recerca, malgrat tot, no va donar resultats satisfactoris, ja que no vam trobar cap rondalla que continguera aquella funció. La hipòtesi, doncs, quedava temporalment congelada a l'espera d'una confirmació més sòlida, o d'una altra via de recerca que ens permetera continuar aprofundint la qüestió.

11 D'altra banda, i per bé que no correspon del tot a la funció que ens interessa ací, és interessant observar també que de personatges de conte ficats en un tonell en trobem sovint en els contes: ho demostren per exemple algunes versions catalanes dels tipus ATU 311, 327C, 328 i 709, que contenen el motiu de xiquets raptats per un gegant i posats en un tonell per a engreixar-los (vegeu els exemples tractats per Temporal, 1998). Apareix en contes ben coneguts com el d'*En Toni Garriguel-lo* (Alcover i Moll, 1932-1976, IV: 97-104) o el de *La Murmureta* (Serra i Boldú, 1984: 38-53), i també el veiem present en rondalles valencianes com la de *Caliet*, de les Valls de Guadalest i de l'Algar (Roig i Vila, 2000: 61-64).. **12** Aquests paral·lels, per altra banda, haurien de dur a replantejar l'adscripció tipològica actual de la llegenda ja que, a diferència de l'atribució que fa el *Rondcat* en considerar-lo com un tipus nou o sense paral·lels internacionals, queda clar que el tema de la "regolà" en un tonell està ben present en moltes rondalles europees, tot i que en qualitat de funció estructural. Això desaconsellaria, en principi, equiparar-lo al tipus (poc precís) de la fundació d'una ermita en el lloc assenyalat per una imatge religiosa, ja que presenta diferències essencials amb els altres relats del mateix tipus C-058. Ara bé, la qüestió rau justament en el problema de mètode que hem discutit abans: ens trobem davant d'una part d'un conte i no d'un conte sencer, d'una funció particular que s'ha convertit, a més a més, en una història independent amb "estatut" propi. Davant això hauríem de preguntar-nos, si més no, si aquesta transformació autoritzaria a atorgar-li un estatut tipològic personalitzat, independent del seu origen. És aquest impàs, en qualsevol cas, el que serà fonamental per a comprendre el mecanisme peculiar que va conduir a la formació d'una llegenda a partir d'una rondalla: que la part d'un conte es va convertir en una història per se.

Seria una troballa inesperada, temps després, la que ens va obrir noves portes a la investigació. Tot rellegint el recull *Rondalles de la Marina* (Diéguez Seguí *et alii*, 1999) vam topar, quasi per casualitat, amb un conte que havíem passat per alt, i això justament perquè presentava una particularitat que escapava al mètode que havíem seguit fins al moment: es tractava d'un tipus ATU de conte diferent als que havíem estat buscant fins aleshores ja que, si bé contenia el tema de la 'regolà' del tonell, no el tenia com a funció A¹⁰ (és a dir, no apareixia al principi del conte i com a detonant de la trama) sinó, estranyament, al final i com a desenllaç. Es tractava, concretament, d'"El forçut de Xixona", i els fragments finals de les dues úniques versions que es coneixen diuen així:

"El forçut, que [...] volia conèixer món, començà a caminar per la serra [...]. Com que tenia son, va començar a buscar un lloc per a dormir. Mirant per totes bandes, va trobar dalt de la serra una bóta de fusta molt gran, d'aquelles que s'usen a les bodegues. Era tan gran que el forçut cabia allí dins i com que era buida i ell tenia tanta son, va pensar: - Toca, em gitaré aquí dins. La bóta aquesta és tan grandota que podré dormir ben ample. Es ficà dins la bóta i es va posar a dormir. Però una rabosa que passava per allí va veure la bóta i també li va agradar. Va entrar i va començar a furgar amb la poteta. Ella no sabia que el forçut era allí dins. Finalment, va trobar les sabates del gegant i, no sé què pensaria, però el cas va ser que li va tirar un mos al peu. El forçut llançà un crit

de dolor i amb ràbia allargà el braç i pogué agafar la cua de la rabosa. L'animallet, espantat per aquell crit, arrancà a córrer i no podia. Però a causa dels moviments que feia el forçut perquè no se li escapara la rabosa, la bóta va començar a regular muntanya avall. La rabosa estirava, el forçut no li soltava la cua i la bóta, cada vegada més de pressa, rodava pel vessant de la serra. Últimament, la rabosa es va escapar i el barril aquell, on era el gegant, va caure per un barranc i allí va acabar el forçut" (González i Caturla, 1998: 80-81).

"I se'n va anar caminant, serra amunt i avall, fins que li entrà son, molta son, i no sabia què fer. En això veié un barril de vi i es posà a dins a dormir. Però va resultar que era el niu d'una rabosa que dormia allí. Este animal va començar a mossegar-li i mossegar-lo per traure'l, però com que el xiquet era tan gran no podia eixir. Aleshores la rabosa tesà tant, que el barril començà a pegar voltes i voltes, i caigué per un ribàs, pegà en terra i el forçut de Xixona morí" (Diéguez Seguí – Llinares Cortés – Llorca Ibi – Montiel Guardiola, 1999: 123).

Aquest escena, com podem veure, encaixava a la perfecció amb la llegenda de Santa Anna, ja que complia amb tots els requisits que aquesta demanava: un personatge principal que es ficava dins un tonell, el tonell que queia rodolant barranc avall, i a més a més presentava una versió documentada a Altea. No obstant tot, i com hem dit abans, en aquest conte la "regolà" no apareixia com a funció A¹⁰, sinó com a

part final del conte, i això significava dues coses: que per un costat podíem continuar aprofundint la hipòtesi inicial, vist que teníem una altra pista que poder seguir, però per l'altre ens plantejava un problema al mètode inicial, ja que ens obligava a reconduir la recerca a altres tipus de conte que tingueren també, ara en parts diferents, el tema de la 'regolà'. Es tractava de veure, en resum, si el final del "Forçut" tenia altres paral·lels en la zona, que pogueren contextualitzar de forma més específica la llegenda de Santa Anna.

"El forçut de Xixona" és una rondalla originària i exclusiva del sud del País Valencià, i la trobem documentada, únicament, a tres llocs: a Xixona, a Agost (González i Caturla, 1998: 73-81) i, fet que considerem significatiu, a Altea (Diéguez Seguí – Llinars Cortés – Llorca Ibi – Montiel Guardiola, 1999: 119-123; totes les versions les recull i comenta Beltran, 2003: 120-122). És un conte que s'identificaria, en principi, amb el tipus ATU 650A, fet que l'equipararia a rondalles ben conegudes com les de l'"Esclafamuntanyes", "En Pere Catorze" o "En Joan Vint-i-un", però com molt bé ha assenyalat R. Beltran (2003: 121) presenta, a diferència dels protagonistes d'aquests altres relats, les semblances d'un heroi negatiu, ridícul i fins i tot perillós. Tant és així que, al final, l'heroi

acaba morint, i si més no de forma ridícula. Aquest final, d'altra banda, és potser la part més estranya del conte, ja que com comprovaríem tot seguit no era propi del tipus ATU 650A. Va ser a partir d'aquesta "anomalia", doncs, des d'on vam continuar la nostra recerca, i el següent pas que vam donar va ser buscar altres tipus de contes que contingueren un final com el d'"El forçut de Xixona". L'exemple més apropiat el vam trobar en "L'Estripa-terrossos" (ATU 1539) del recull dels germans Grimm, un tipus de rondalla que presentava una mena de personatge més o menys semblant al del "Forçut", i que es trobava sobretot ben present entre les rondalles valencianes.¹³ Es tractava d'una història en la qual el protagonista, al final del conte, acabava dins un tonell perquè el poble volia matar-lo, però aconseguia enganyar un pastor perquè ocupara el seu lloc; en això arribava la gent del poble i empentava la bóta, que rodolava per la vessant fins al riu.¹⁴ De la constatació d'aquest paral·lel podríem dir, a tall d'hipòtesi, que el desenllaç "anòmal" d'"El forçut de Xixona" podria derivar d'una barreja entre dos tipus de conte, l'ATU 650A i la part final de l'ATU 1539, ja que per una banda presenta un heroi i una situació com el d'"En Pere Catorze", i per l'altra un desenllaç (i tal volta un tipus negatiu de personatge) com el de "L'Estripa-

13 Un final semblant el vam trobar també en un altre dels contes dels germans Grimm, el d'"Els tres nanets" (ATU 403B), però no vam trobar aquest tipus ATU amb un final semblant entre les versions valencianes, per la qual cosa el vam descartar. El desenllaç d'aquesta rondalla diu així: "A la qual cosa va replicar el Rei: -Has pronunciat la teua pròpia sentència- i, manant portar un tonell com ella havia dit, va fer ficar-hi la vella i la seua filla, i, després de clavar el fons, el va fer soltar per la vessant, per la qual va baixar rodant i donant tombs fins al riu" (Grimm – Grimm, 1967: 52; la traducció és nostra). **14** "Es van indignar els camperols en veure que havien sigut burlats per l'Estripa-terrossos, i, desitjant venjar-se, el van acusar d'engany davant l'alcalde. L'Estripa-terrossos va ser condemnat a mort per unanimitat: seria ficat en un barril foradat i tirat al riu. El van conduir als afores del poble [...]. Van acudir tots al lloc de l'execució i van empentar el barril, que va començar a rodar per la vessant [...]. I el barril es va precipitar al riu" (Grimm – Grimm, 1967: 209. La traducció és nostra). El mateix tipus de conte amb un final molt semblant el trobem també en Normandia, en el "Cornancu" que M. Leroy va recollir en la revista *Le pays normand* (agost del 1900; en internet en <http://la.piterne.free.fr/textes/b223.html>).

terrossos" (per bé que aquest darrer aconseguix evitar, a diferència d'"El Forçut de Xixona", el final tràgic). La considerable quantitat de versions valencianes de l'ATU 1539, veïnes a més a més quasi totes de les versions del "Forçut", potser s'avin-drien a confirmar aquesta hipòtesi.

En efecte, si en la primera (i infructuosa) recerca que vam fer per les comarques circumdants no vam trobar tipus ATU que contingueren la funció A¹⁰, no podem dir el mateix del conte de "L'Estripa-terrossos". D'aquest se'n coneixen, ben al contrari, diverses variants valencianes, que R. Beltran (2007: 689-691) ha arrellegat sota els tipus ATU 1539 i 1551. En aquests contes la funció de la 'regolà' apareix igual que en el conte de l'Estripa-terrossos, per bé que el motiu del tonell apareix sota forma de caixa, de sac, de cabàs, etc. (El que importaria ací, en qualsevol cas, seria de nou la funció estructural de la regolà, i no tant l'element formal). Tenim així els contes "Pep i Pere" i "Pep el Babau" documentats a Bolulla (Guardiola i Savall – Beltran i Calvo, 2005: 165-168; Roig Vila – Roig Vila, 2000: 127-129); el "Peret" d'Enric Valor (2000: 599-612), provinent de Castalla; "El tio Coig de Bolulla", recollit a Callosa d'En Sarrià (Roig Vila – Roig Vila, 2000: 178-179), o el "Peret de Lliria", arrellegat a Benicàssim (Lanuza – Salvador – López, 1989: 81-87). En "El tio Coig de Bolulla", per exemple, uns caçadors posen el tio Coig dins un "corbó" (un cabàs) per a tirar-lo pel terraplè, però el tio Coig els enganya i, igual que l'Estripa-terros-

sos, aconseguix que un pastoret el substituïska (al final seran els mateixos caçadors qui acabaran rutllant barranc avall).¹⁵ També en el "Pep i Pere" de Bolulla posen el protagonista dins un "corbó" i el tiren a la mar, i en "Pere el Babau" és el veí qui vol tirar-lo barranc avall dins un sac, però ell l'enganya posant un cànter. Finalment, en la versió de "Peret" l'objecte llançat a la mar també és un sac, i en la versió de "Peret de Lliria" és una caixa. Interessa assenyalar també, d'altra banda, que altres elements del final dels ATU 1539 estan presents en la llegenda de Santa Anna: trobem especialment significatiu, en aquest sentit, el fet que siga el poble, en molts dels casos, el que llança la bóta barranc avall. En "El forçut de Xixona", tot i que no és el poble el que empena el tonell, l'heroi se'n va a la muntanya perquè el poble ja no el vol.¹⁶

Documentar aquestes versions valencianes del tipus ATU 1539 ens permetia, ara sí, contextualitzar de forma molt més precisa el tema de la 'regolà' en la llegenda de Santa Anna. També ens va fer adonar-nos, per un altre costat, de l'error metodològic que havíem comès en la recerca anterior. Centrar-nos en la cerca dels contes que contenien la funció A¹⁰ de l'estructura propiana havia significat limitar-nos a la franja tipològica de rondalles, les de caràcter meravellós (ATUs 300-749), sobre les quals Propp havia desenvolupat la seua teoria. Això havia comportat, en conseqüència, deixar de banda una gran quantitat de tipus de conte que, com veuríem després, podien contenir les mateixes

15 "Els estaca dins el corbó. Patracot, patracot!, i patracot!, se'n van dins el barranc" (Roig Vila – Roig Vila, 2000: 179). **16** També el motiu de l'animalet que fa rodolar la bóta del forçut de Xixona podria tenir un paral·lel en els animals (un llop en un cas i un bou en l'altre) dels contes que reportava V. Propp, que no obstant tot ajudaven a eixir l'heroi del tonell. Això ens indicaria, tal volta, que no estem davant un aspecte casual ni fortuït de la història, i podria fer repensar l'opinió de R. Beltran (2003: 121; 2007: 615-616), per a qui aquesta part del conte era un "final sorprenent i una mica absurd –sobretot per la presència ridícula de l'animalet".

Fig. 4: Localització dels contes amb el tema de la 'regolà' als pobles alacantins (Font: Elaboració pròpia. Mapa de base extret d' <http://www.d-maps.com/index.php?lang=es>)

funcions que les rondalles meravelloses, però en parts distintes de la seqüència narrativa. Tot sumat, si el plantejament de Propp ens havia ajudat a comprendre en un primer moment que la llegenda de Santa Anna podia identificar-se amb una funció concreta dels contes, per un altre costat havia desviat la nostra recerca de les altres categories rondallístiques que no es definien per l'estructura propiana. L'enorme complexitat del món de la rondalles ens obligava a revisar, doncs, certs plantejaments de partida, i ens duia a conjugar, d'alguna manera, dues metodologies: així, continuàvem buscant una funció estructural concreta, però ara a través d'un tipus ATU específic, el 1539, que no responia a l'estructura de Propp.

Fet i fet, del resultat d'aquesta indagació podem afirmar de forma bastant plausible que la llegenda de Santa Anna s'ubica en un context rondallístic ben definit i coherent. Així, i per bé que la rondalla d'"El Forçut de Xixona" continua sent la que més s'acosta formalment a la llegenda benissera, ens trobem en tot cas en una zona que concentra significativament una gran quantitat de contes que contenen la funció de la 'regolà', documentats a més a més en pobles de comarques com L'Alacantí, L'Alcoià i la Marina Baixa que envolten la Marina Alta: Agost, Xixona, Castalla, Bolulla, Callosa d'En Sarrià i, sobretot, Altea (fig. 4). Tot això li confereix una lògica major a l'aparició de la llegenda de Santa Anna en Benissa, i ens permet postular, amb major fiabilitat, una teoria sobre la seua creació: que haja tingut uns orígens alteans.

4. L'origen de la llegenda: d'Altea a Benissa?

Partint d'aquestes constatacions, hi ha diversos elements que ens permeten plantejar una vinculació genètica de la llegenda de Benissa respecte del conte alteà d'"El Forçut de Xixona". En primer lloc, i com acabem de veure, el fet que en les comarques alacantines es documente el major nombre de contes que presenten el motiu de la "regolà" ens delimita, de forma bastant específica, l'àrea més probable en la qual podria haver aparegut la llegenda. En segon lloc, entre aquestes rondalles n'hi ha una, la del "Forçut de Xixona", que conté el motiu precís del tonell que "regola" per un barranc, mentre que en la resta de contes quasi sempre és llançat a la mar i dins d'altres objectes (un cabàs, un sac, etc.); això acostaria més íntimament aquestes dues històries. Finalment, hi ha el fet que la rondalla del "Forçut" haja estat recollida a Altea, una circumstància que es mostra significativa en dos aspectes. En primer lloc, perquè és l'exemple que més s'acosta geogràficament de tots els que han estat documentats, i això ja obligaria a prestar-li una major atenció. En segon lloc, i sobretot, perquè l'autor que recull l'única versió coneguda de la llegenda de Santa Anna,

Fig. 5: Foto d'un dels molins situats al 'Pla dels Molins' (Benissa), actualment desapareguts (font: Cardona i Ivars – Cardona Ibáñez, 2006: 112)

Francesc Martínez i Martínez, és també alteà. Així, si pensarem que l'autor l'haguera poguda documentar en el seu poble,¹⁷ podríem inferir que la 'regolà' de Santa Anna s'haguera gestat a Altea (o que l'haguera inventada un alteà amb relacions amb Benissa) a partir d'un conte com el d'"El Forçut de Xixona". D'això, tal volta, en tindríem una prova col·lateral: de la lectura de la llegenda es desprèn que qui la va inventar no era un benisser, ja que no coneixia massa bé la geografia del poble. Així, si bé tenia clar que l'ermita estava al fons d'un barranc i que per arribar-hi calia baixar una costera acusada, si haguera conegut Benissa no hauria dit mai que un tonell llançat des dels antics molins de l'eixida sud del poble (fig. 5) hauria arribat al lloc de l'ermita de Santa Anna, perquè és físicament impossible (hi ha tres barrancs entremig; fig. 6).

Fet i fet, en l'estat actual dels nostres coneixements la hipòtesi que planteja fer derivar la història de l'ermita de Santa Anna de Benissa d'un conte com el "El Forçut de Xixona" d'Altea és, pensem, la més plausible ara per ara per a entendre la formació de la llegenda, o la que més probabilitats presenta. Ens ofereix, a més a més, la possibilitat d'endinsar-

nos en una altra qüestió: el funcionament dels mecanismes possibles de creació de llegendes.

5. Un mecanisme particular de creació de llegendes

Quan ens endinsem en el món de l'imaginari "mític", en l'univers llegendari de les societats medievals o modernes, observem sovint que els seus esquemes fan ús moltes vegades de models narratius anteriors, presents en la cultura popular. La necessitat d'envoltar amb històries fantàstiques la fundació d'edificis sagrats, o de donar un caràcter meravellós, sobrenatural, a situacions relacionades amb el món de la religiositat popular degué fer servir en moltes ocasions el recurs al patrimoni cultural transmès des de segles per via oral. Assistim per tant a una elaboració de relats i llegendes noves a partir de contarelles i creences que es mantindrien ben vives en la cultura popular, a través d'un mecanisme general d'adaptació i transposició de les històries populars a les noves formes i conceptes històrics. La transformació d'antigues narracions en llegendes o miracles cristians és un bon exemple d'aquests processos de substitució, dels quals Propp ja va assenyalar alguns dels procediments generals:

"Els elements cristians del conte (els apòstols en el paper auxiliar, el diable en el paper d'agressor), són ací posteriors als contes i no previs [...]. Existeixen també [...] casos en què els elements de la religió procedeixen

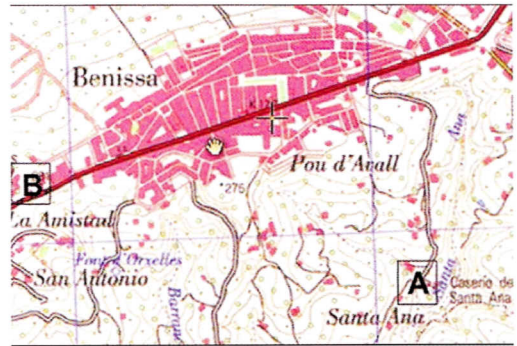
¹⁷ Sobre l'origen de la llegenda no hi ha dades certes. F. Martínez i Martínez no diu on la recull, només que es contava entre els pobles veïns de Benissa. A. Salva documentaria la cançoneta, en principi, a Benissa (Salvà i Monjo, 1988: 178, n. 70), ja que asseynala el poble en una nota a peu de pàgina segurament per a indicar-ne la procedència. (Ens preguntem, amb tot, si Salvà no hauria pogut conèixer la cançoneta de mans de F. Martínez, o fins i tot de la dona amb qui estava casat, que era alteana; sobre la geografia d'A. Salva vegeu Alemany, 1988).

Fig. 6: Ubicació de l'ermita de Santa Anna (A), i lloc aproximat des d'on, segons la llegenda, hauria estat llançada la bóta amb la imatge (B) (Font: Elaboració pròpia. Mapa de base extret d' <http://sigpac.mapa.es/fega/visor/>)

del conte. En aquest sentit, la història de la santificació per l'església occidental del miracle de Sant Jordi amb el drac ens proporciona un exemple molt interessant"; "La religió contemporània pot substituir les antigues formes per formes noves. [...] De fet, algunes llegendes representen contes en què tots els elements han experimentat substitucions. Cada poble té les seues pròpies substitucions confessionals" (Propp, 2001: 198, 208. La traducció és nostra).

Els nous elements, per tant, poden ser incorporats a les velles estructures, però també les estructures senceres poden ser completament adaptades. Aquests dos casos generals exemplifiquen a la perfecció el funcionament d'aquest tipus de mecanismes, i esbossen d'altra banda la complexitat a la qual poden arribar-hi. No hi ha dubte, en aquest sentit, que un quadre de les modalitats d'alteració, adaptació o substitució d'aquest tipus de mutacions seria ben útil per a copsar amb major claredat tota la riquesa dels seus matisos. La raó d'aquesta complexitat residiria, d'altra banda, en que en aquests processos intervenia activament la llibertat del qui inventava la nova història, que triava les funcions que ometia o que utilitzava, escollia el medi en el qual es duia a terme la funció o la nomenclatura i els atributs dels personatges, i feia servir lliurement els recursos que la llengua li oferia (Propp, 2001: 150-151). No és estrany, en conseqüència, que aquestes substitucions tinguin lloc a diferents nivells i tenint en compte els factors més diversos, sense necessitat d'obeir a una lògica evolutiva estricta i prefigurada.

Un cas ben il·lustratiu i peculiar d'adaptació de narratives populars al llegendari cristià ens l'ofereix la llegenda de Santa Anna. Assistim, en aquest cas, a una operació ben concreta, que ens permet definir i individuar un dels mecanismes possibles que poden conduir a la formació d'una llegenda. Observem, doncs, que una part específica del conte (una funció estructural), abstreta i deslligada del seu context original, ha pogut passar de forma individual a formar una llegenda que, des d'aquest moment, s'ha convertit en una història *per se*, amb un estatut propi. Un procés doble, utilització parcial i adaptació temàtica d'un relat popular, que hauria acabat conformant la llegenda de fundació d'una ermita.

Una altra qüestió més complexa, ja per a finalitzar, seria la de indagar en l'autoria concreta i les raons d'aquesta adaptació, però establir aquestes connexions, arribats a aquest punt, és potser la tasca més difícil de l'historiador: recordem que ens situem en el món de les casualitats aparents, en el territori dels anònims, en un tipus d'història que es desenrotlla de forma subterrània, fosca, i que defuig qualsevol intent de precisar els seus moviments, de fixar les modalitats de les seues transferències. Davant això no podem, en la majoria dels casos, més que respondre amb generalitzacions, i així ho feia per exemple Pierre Saintyves quan es preguntava si

aquesta mena d'adaptacions o semicristianitzacions havien estat l'obra del poble o del clergat:

“Això depèn dels casos, i aquest punt precís no importa massa perquè, en qualsevol cas, es tracta eminentment d'una adaptació popular. Quan aquesta adaptació no és pas l'obra del mateix poble, ha estat feta per a ell i, en general, per homes que no per ser clergues o monjos han deixat de pertànyer al poble pels seus orígens primers, i així mateix pels seus costums, els seus gustos i les seues simpaties profundes” (Saintyves, 1987: 1082. La traducció és nostra).

El recurs a aquesta resposta tan sumària, per bé que la teoria general pugui ser encertada, denota en qualsevol cas la dificultat –si no la impotència– de poder penetrar en moltes ocasions en les causes de cada situació concreta. En el nostre cas, i com bé va observar J.M. Baldaquí, l'únic que arribem a intuir és, just pel caràcter extravagant de la història, que la intenció de l'autor degué ser, més que encunyar una història sagrada o “miraculosa”, burlar-se principalment dels benissers creant una mena d'història còmica. És així que potser no sabrem mai el quan, el qui i el per què d'aquest relat, ja que en aquest terreny les referències es perden entre les boires de la història. El que sí podem imaginar, en qualsevol cas, és el com: que en Altea, l'únic poble veí en el qual tenim documentada la llegenda, hi trobem casualment una rondalla, de la qual s'hi coneixen únicament tres versions, que conté el motiu d'un tonell “regolant” barranc avall. Mera casualitat? La història del folklore, de la rondallística, ens ensenya que no, que aquestes

coincidències solen guardar sempre alguna vinculació. Ara bé, quins circuits, quins actors històrics, quines motivacions concretes s'hi amaguen sota aquestes adaptacions i transplantacions de contes, llegendes o miracles? Va ser un alteà qui va crear la llegenda de la “regolà” de Santa Anna a partir d'un conte com el d'“El Forçut de Xixona”? En quin moment històric i per què? Simplement per a burlar-se dels benissers? Tot això són preguntes que, just pel terreny esvarós en el qual se situen, escapen de moment a la recerca històrica

Siga com vulga, hem vist almenys ací que es poden establir, per mínimes que siguin, relacions significatives, similituds que no semblen casuals, convergències entre llocs, entre relats, i això ens permet, si fa no fa, proposar vinculacions i possibles recorreguts hipotètics de les històries fantàstiques. Indagant en els procediments de creació de noves llegendes constatem, doncs, que els nous conceptes i formes de cada nova època donen, en molts casos, nous temes i nova saba a l'estructura dels contes populars. La llegenda de l'ermita de santa Anna podria, des d'aquest punt de vista, erigir-se en una nova prova d'aquesta teoria.

Bibliografia

- AFANASSIEV, A.N. (1992): *Les contes populars russes*, t. 3, Paris.
- ALCOVER I MOLL, A.M. (1936-1972): *Aplec de Rondalles mallorquines d'En Jordi d'es Racó*, I-XXIV, Palma de Mallorca.
- ALEMANY, R. (1988): “L'autor i l'obra”, dins SALVÀ I BALLESTER, 1988: 21-33.
- BALDAQUÍ ESCANDELL, J.M. (1991): “Aproximació a l'obra folklòrica de Francesc Martínez i Martínez”, dins *A sol post. Estudis de llengua i literatura* 2: 15-23.
- BALDAQUÍ ESCANDELL, J.M. (1995): “Estudi introductorio”, dins MARTÍNEZ I MARTÍNEZ, 1995: 11-54.

- BALDAQUÍ ESCANDELL, J.M. (1997): "Les llegendes toponímiques en l'obra de Francesc Martínez i Martínez", dins *Actes del IV Col·loqui d'Onomàstica Valenciana, XXI Col·loqui de la Societat d'Onomàstica*, 45-55, Ontinyent.
- BALDAQUÍ ESCANDELL, J.M. (2004/2005): "Un estudi de la cultura popular valenciana: Francesc Martínez i Martínez", *Canelobre* 49: 272-285.
- BALDAQUÍ ESCANDELL, J.M. (2006): "El *Llegendari valencià* de Francesc Martínez i Martínez", dins BORJA I SANZ, J. (ed.): *La narrativa oral: rondalles i llegendes en l'imaginari col·lectiu contemporani*, 77-104, Alacant.
- BELTRAN, R. (2003): "Notes per a un catàleg tipològic de les rondalles de l'Alacantí", *Zeitschrift für Katalanistik* 16, 111-144.
- BELTRAN, R. (2007): *Rondalles populars valencianes: antologia, catàleg i estudi dins la tradició del folklore universal*, València.
- BLAS MORENT, F. – CRESPO MAS, T. (2005): "Un conte de Peret i Marieta i un miracle de Sant Vicent Ferrer. Intent d'aproximació estructural i històrica", *Llibre de festes de Benissa 2005*, Benissa.
- BREMOND, C. – VERRIER, J. (1982): "Afanassiev et Propp", *Littérature* 45, 61-78.
- CAMARENA, J. – CHEVALIER, M. (2003): *Catálogo tipológico del cuento folclórico español. Cuentos-novela*, t. IV, Centro de estudios Cervantinos.
- CARDONA I IVARS, J.J. (1976): "Breves apuntes sobre la ermita de Santa Ana", *Llibre de festes de Benissa 1976*, 30-31, Benissa.
- CARDONA I IVARS, J.J. (2002): *Història de la parròquia de Benissa*, Benissa.
- CARDONA I IVARS, J.J. – CARDONA IBÁÑEZ, M.J. (2006): *Els noms de lloc de Benissa. Fonts per al seu estudi*, Benissa.
- CRESPO MAS, T. (2006): "La fundació de l'ermita de Santa Anna a Benissa. Entre la llegenda i la realitat", *Llibre de festes de Benissa 2006*, 78-83, Benissa.
- CRESPO MAS, T. (2009): *Benissa, des de les profunditats de la història. Una arqueologia de la cultura popular*, Institut de Cultura Juan Gil-Albert, Alacant.
- DELARUE, P. & TENEZE, M.-L. (2002): *Le conte populaire français*, Maisonneuve et Larose, Paris.
- DIÉGUEZ SEGÚ, M.A. – LLINARES CORTÉS, M.F. – LLORCA IBI, F.X. – MONTIEL GUARDIOLA, R. (1999): *Rondalles de la Marina*, Sant Vicent/Alacant.
- GINER I PÉREZ, P. – IVARS I IVARS, J. – CARDONA I IVARS, J. (1986), *Auca*, Benissa (reeditada el 2006 per J.J. Cardona i Ivars).
- GONZÁLEZ I CATURLA, J. ([1985]1998): *Rondalles de l'Alacantí. Contes populars*, Alacant.
- GRIMM, J. – GRIMM, W. (1967): *Cuentos completos de los hermanos Grimm*, trad. de F. Payarols, rev. i pròleg d'E. Valentí, Barcelona.
- GUARDIOLA I SAVALL, M.I – BELTRAN I CALVO, V. (2005): *Bolulla la caramulla. Cultura popular i llengua d'un poble de la Marina*, Alacant.
- LANUZA, CH. – SALVADOR, J. – LÓPEZ, M. (1989): *Conte contat (II)*, València.
- MARTÍNEZ COLOMER, V. (1803): *Historia de la Provincia de Valencia de la Regular Observancia de San Francisco*, t. I, Madrid.
- MARTÍNEZ I MARTÍNEZ, F. ([1947] 1987): *Còses de la meua terra*, vol. III, València.
- MARTÍNEZ I MARTÍNEZ, F. (1995): *Llegendari valencià*, edició a cura de J.M. Baldaquí Escandell, Alacant.
- MARTÍNEZ I MARTÍNEZ, F. ([1927] 1998): *Folklore Valencià. Arreplega de llegendes, tradicions i costums del Reine de Valencia*, 2a ed., Altea.
- MONTES VEGA, B.I (2005): "Soy una restauradora con suerte", *Llibre de festes de Benissa 2005*, Benissa.
- ORAIN, A. (1907): "Jean Bête. Conte de l'Ille-et-Vilaine", *Revue de traditionnisme français et étranger* 2, 97-101.
- PASTOR I FLUIXÀ, J. (2005): *Les baronies de Calp, Benissa, Teulada i Altea*, Calp.
- PROPP, V. ([1946] 1998): *Las raíces históricas del cuento*, Madrid.
- PROPP, V. ([1927] 2001): *Morfología del cuento*, Madrid.
- ROIG VILA, R. I ROIG VILA, M.E. (2000): *Contes i jocs populars de les Valls de Gaudalest i de L'Algar*, Alacant.
- RONDA I FEMENIA, A. (2003): "El redescobriment de les pintures murals de l'ermita de Santa Anna", *Llibre de festes de Benissa 2003*, Benissa.
- SAINTYVES, P. (1987): *Les contes de Perrault et les récits parallèles (leurs origines); En marge de la Légende Dorée. Songes, miracles et survivances; Les reliques et les images légendaires*, Éd. Robert Laffont, Paris.
- SALVÀ I BALLESTER, A. (1988): *De la Marina i Muntanya*, Alacant.
- SÁNCHEZ-CUTILLAS MARTÍNEZ, C. (1974), *Francisco Martínez y Martínez. Un humanista alteaño (1866-1946)*, Alacant.
- SANCHÍS GUARNER, M. (1970): "Pròleg", dins MARTÍNEZ I MARTÍNEZ, F. (1987): *Coses típiques de la Marina, la meua comarca*, 12-13, València.
- SANCHÍS GUARNER, M. (1982): *Els pobles valencians parlen els uns dels altres*, vol. II, València.

- SANTIRSO CONSERVACIÓN Y RESTAURACIÓN DE BIENES PATRIMONIALES S.L. (2003): *Memoria de la restauración de las Pinturas Murales de la ermita de Santa Ana de Benissa* (ubicació: Ajuntament de Benissa).
- SERRA I BOLDÚ, V. (1984): *Rondalles meravelloses*, Barcelona.
- SMOLLER, L.A. (1998): "Half-baked babies, Chivalry and Miracles in Late Medieval Brittany. Stories from the Canonization of St Vincent Ferrer", en internet: <http://www.r3.org/wood/papers/smoller.html>.
- TEMPORAL, J. (1998): *Galàxia Propp. Aspectes literaris i filosòfics de la rondalla meravellosa*, Barcelona.
- UTHER, H.-J. (2004): *The Types of the International Folktales. A Classification and Bibliography*, 3 vols., Helsinki.
- VALOR I VIVES, E. (2000): *Rondalles valencianes*, Corts Valencianes, Aldaia.
- WITTLIN, C. (1987): "La première traduction allemande de la 'Vie de Saint-Vincent Ferrier' de Ranzano, attribuable au dominicain Jean Meyer dans un manuscrit inédit de Colmar (1457-1462). Le miracle de l'enfant découpé", *Archives de l'Eglise d'Alsace* 46, 53-62.